

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3301>

SÜLEYMÂN TÂLİB'S ZEYL-İ SİYER-İ VEYSÎ¹

SÜLEYMÂN TÂLİB'İN ZEYL-İ SİYER-İ VEYSÎ'Sİ

Bilal ERKOÇ²
Bahir SELÇUK³

Abstract

Veysi's "Dürretü't-Tâc fi Sireti Sâhibi'l-Mi'râc" which is also known as "Siyer-i Veysi" is the first example of siyer in Turkish literature. Upon the death of the writer, approximately ten addendums were made on the work. One of these addendums were made by Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib, about whom we do not have much information. The only written manuscript of the work is in Berlin State Library. The work, which is understood to have been completed in 1206/1792, was written as an addendum to Nâbi's first addendum. The work, which begins with the Benî Kaynukâ Gazvesi, ends with the letter of invitation to Islam sent to the Yemâme judge, Hevze bin Alî. Like the works of Zeyl, Veysi and Nâbi, they were written in an artistic language and style, and verse pieces were included. In this study, information about the siyer tradition, Siyer-i Veysi and its addendums were given, and Süleymân Tâlib's "Zeyl-i Siyer-i Veysi" was tried to be introduced in terms of its structure, content and language-style features.

Keywords: Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib, Siyer-i Veysi, siyer, addendum.

Özet

Veysi'nin "Siyer-i Veysi" ismiyle de anılan "Dürretü't-Tâc fi Sireti Sâhibi'l-Mi'râc" adlı eseri Türk edebiyatında telif siyer türünün ilk örneğidir. Müellifin ölümü üzerine yarım kalan esere 10 kadar zeyl yazılmıştır. Bu zeyillerden biri de hakkında fazla bilgi bulunmayan Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib tarafından yazılmıştır. Eserin tek yazma nüshası Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunmaktadır. 1206/1792 yılında tamamlandığı anlaşılan eser Nâbi'nin ilk zeyline zeyl olarak yazılmıştır. Benî Kaynukâ Gazvesi ile başlayan eser Yemâme hâkimi Hevze bin Alî'ye gönderilen İslâmiyet'e davet mektubuyla son bulmaktadır. Zeyl, Veysi ve Nâbi'nin eserleri gibi sanatlı bir dil ve üslupla kaleme alınmış, manzum parçalara yer verilmiştir. Bu çalışmada siyer geleneği, Siyer-i Veysi ve zeyilleri hakkında bilgi verilmiş, Süleymân Tâlib'in "Zeyl-i Siyer-i Veysi"si yapı, muhteva ve dil-üslup özellikleri bakımından tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib, Siyer-i Veysi, siyer, zeyl.

¹ Bu makale, *Zeyl-i Siyer-i Veysi* ile ilgili doktora tezimiz çerçevesinde hazırlanmıştır.

² Öğr. Gör. Bitlis Eren Üniversitesi, Tatvan Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, berkoc@beu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2406-9419>.

³ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahirselcuk@firat.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9915-3100>.

GİRİŞ

Arapça “sîret” sözcüğünün çoğulu olan “siyer” sözlükte davranış, hâl, tavır, biyografi, hayat hikâyesi ve seferler anlamına gelmesine karşın⁴ zamanla sadece Hz. Muhammed’in hayatı için kullanılan bir terim hâline gelmiştir. Fıkıh kitaplarının bir bölümüne ve savaşla ilgili devletlerarası hukuk konularına da siyer ismi verilmiştir. Hz. Peygamber’in hayatını anlatan eserlere ve bilim dallarına siyerle birlikte sîret ismi de verilmekle beraber, sîret başka şahsiyetlerin hayatlarını anlatan kitapların adlarında da yer almıştır.⁵

Hız. Peygamber'in savaşlarını, seriyelerini ve bu hususta yazılmış kitapları ifade eden; savaş hikâyeleri, gazâ, harp anlamlarına gelen “magzâ”nın çoğulu olan “megâzî” sözcüğü de bazen siyerle birlikte bazen de siyer teriminin yerine kullanılmıştır.⁶ Hicri ilk asır eserlerinde “megâzî” adı tercih edilirken hicri ikinci asrın başlarından itibaren “siyer” kelimesinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir.⁷

Aslında megâzî, Hız. Peygamber’in gazâlarının dışında diğer yönleri ile ilgilenmeyen, siyerin içinde yer alan bir bölümdür.⁸

İslâm dininin iki temel kaynağı Kur’ân-ı Kerim ve sünnettir. Sünnet, Hız. Peygamber’in olaylar ya da durumlar karşısındaki davranışlarını ve sözlerini ifade eder. Hız. Peygamber’in şahit olduğu ve yaşadığı olaylar bazı âyetlerin indirilmesine sebep olmuştur. İfk hadisesi⁹, Ka’be’nin anahtarının yine Osman b. Talha’ya teslim edilmesi hadisesi¹⁰, Havle bint Sa’lebe’nin zihâr hadisesi¹¹ gibi örnekler verilebilir ki, bu âyetlerin tefsirinde önemli bir husustur. Diğer taraftan Hız. Peygamber İslâm dininin ilk uygulayıcısı olması yönüyle örnek modeldir. Bu sebeplerden ötürü “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”¹² âyetine mazhar olan Hız. Peygamber’in hayatına, olaylar ve durumlar karşısındaki sözlerine ve davranışlarına olan ilgi artmış, bu durum hadis ilminin doğuşuna ve sonrasında siyer yazıcılığına vesile olmuştur.

Hız. Peygamber hayattayken elli civarında sahâbeyle başlayan hadis ilmi tâbiün döneminde daha da genişleyerek devam etmiştir. Hadisler Hız. Peygamber’in hayatı, şahsiyeti, savaş ve seferleri yönüyle siyer yazıcılığına birinci elden kaynaklık etmesiyle birlikte bazı âlimler ahlak, hukuk benzeri sahalardaki hadis yazma çalışmalarından ayrı olarak Hız. Muhammed’in savaş ve seferleri ile ilgili hadisleri müstakil eserler hâlinde toplamaya başlamıştır. Bundan dolayı siyer ve megâzî çalışanlarının öncüleri tâbiün devrinin hadis âlimleri olmuştur.¹³ Tâbiündan Hız. Hüseyin’in oğlu Zeynelâbidin’in “Biz, nebinin megâzîsini Kur’ân’dan bir süreyi öğrendiğimiz gibi öğrenirdik”¹⁴ ifadesi bunun kanıtı mahiyetindedir.

⁴ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 423.

⁵ Mustafa Fayda, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, C. 37, 2009, s. 319.

⁶ Süleyman Çaldak, “Rağîb Paşa’nın Nâbi’nin Zeyl-i Siyer’ine Yazdığı Zeyl: Huneyniye ve Tâifiye”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 3, S. 7, Güz 2017, s. 1.

⁷ Nihat Öztoprak, “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, *Yılda Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu (Mevlid ve Süleyman Çelebi)*, TDV Yayınları, Ankara, Eylül 2010, s.52.

⁸ Ali Yardım, *Peygamberimiz’in Şemâli*, İstanbul: Damla Yayınevi, 2005, s. 21.

⁹ “O iftirayı atanlar içinizden bir gruptur. Bunun sizin için kötü olduğunu sanmayın, aksine bu hakkınızda hayırlıdır. Onların her biri işlediği günahı yüklenektir. İçlerinden günahın büyüğünü üstlenen için ise büyük bir azap vardır...” (Nûr, 11-20).

¹⁰ “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.” (Nisâ, 58).

¹¹ “Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a yakınan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir...” (Mücâdele, 1-4).

¹² Enbiyâ, 107.

¹³ Suat Donuk, “Siyer-i Veysi’ye Yazılan Zeyiller ve Nevî-zâde Atâyi’nin Zeyl-i Siyer-i Veysi’si”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, C. 8, S. 38, Haziran 2015 s. 105.

¹⁴ Fayda, *agmd.*, s. 321.

İlk olarak Arap edebiyatında ortaya çıkan ve gelişen siyer türü daha sonra Fars edebiyatında sonrasında da Türk edebiyatında, önce tercüme, sonra telif şeklinde gelişmeye başlamıştır.

Tâbiûn döneminde siyer ve megâzî türündeki en önemli iki isimden biri Hz. Osman'ın oğlu Ebân (ö. 105/723-24), diğeri ise teyzesi Hz. Âişe başta olmak üzere bazı sahâbelerden aldığı hadisleri rivâyet etmesiyle bilinen Urve bin Zübeyr (ö. 94/712-13)'dir. Emevî halifeleri Abdülmelik b. Mervân ve Velid b. Abdülmelik ile Velid'in yakın adamı İbn Ebû Hüneyde'nin Hz. Peygamber'in gazveleri ve siyerine dair sorularına Urve bin Zübeyr'in verdiği yazılı cevaplar oğlu Hişam b. Urve ve İbn Şihab ez-Zühri yoluyla rivâyet edilmiş, bunlar ilk yazılı siyer metinleri olarak günümüze kadar gelmiştir.¹⁵

Siyer ve megâzî türünün tâbiûn dönemindeki diğeri önemli şahsiyetleri: Şürahbîl b. Sa'd el-Hatmî el-Medenî (ö. 123/740), Âsım b. Ömer b. Katâde (ö. 120/738), Abdullâh b. Ebû Bekir el-Hazrecî (ö. 130/747-48) İbn Şihâb ez-Zühri (ö. 124/742) ve Zühri'nin talebeleri Mûsâ b. Ukbe (ö.141/758), Ma'mer b. Râşid (ö.153/770) ve siyer kitaplarına günümüzdeki bilinen şeklini veren İbn İshâk (ö. 151/768) tır.¹⁶

Siyer ve megâzî türünün Arap edebiyatındaki diğeri önemli isimleri: İbn İshâk'ın, kendisinden önce kimsenin toplayamadığı zengin haberleri tasnif ederek yazdığı, günümüze bütünüyle ulaşamayan meşhur eseri *Kitâbü'l-mübtede' ve'l-meb'as ve'l-megâzî* (Siretü İbni İshâk) eserinin iki nüshasından Küfî-Bağdâdî diye bilinen meşhur nüshasını kısaltarak *es-Siretü'n-nebeviyye* adıyla kaleme alan İbn Hişam (ö.218/833);¹⁷*Kitâbü'l-Megâzî* adlı eseriyle Resûlü'llâh'ın yalnızca Medine dönemindeki gazve ve seriyyelerini ele almış olan Vâkîdî (ö. 207/ 823)¹⁸ ve siyere Hz. Peygamber'in fizikî ve ahlakî özelliklerini içeren rivâyetlerin yer aldığı şemâil kısmını ekleyerek siyer yazıcılığında en önemli ve en kalıcı değişikliği gerçekleştirmiş olan böylelikle siyer yazıcılığında bir siyer kitabında hangi bölüm ve konuların bulunacağını formatını tamamlayan, tabakat ilminde siyer ve megâziye yer veren ilk müellif İbn Sa'd (ö 230/ 845)'dir.¹⁹

Fars edebiyatında da siyer ve megâzî türü büyük ilgi görmüştür. Fars edebiyatında ilk siyer çalışmaları Arapçadan tercümelemlerle başlar ve bir edebî tür olarak gelişimini sürdürür. Abdurrahman Câmî (ö.885/1480)'nin *Şevâhidü'n-nübüvve'si*, Muhammed b. Hâvendşâh (Mirhând) (ö.903/1498)'in genel dünya tarihi olan *Ravzatu's-safâ fi-sireti'l-enbiyâ ve'l-mülûk ve'l-hulefâ'sı*, Molla Miskîn diye bilinen Mu'in el-Miskîn (ö.907/1501)'in *Me'aricü'n-nübüvve'si*, Atâullah b. Fazlullah Hüseyinî (ö.927/1520)'nin *Ravzatu'l-ahbâb fi-sireti'n-nebî ve'l-âl ve'l-ashâb*'i Türk siyer ve tarih yazarlarının da ilgisini çeken eserlerden birkaçıdır.²⁰

“(Ey Rasûlüm!) Şüphesiz ki Sen, yüce bir ahlak üzeresin!”²¹ âyetine mazhar olan Hz. Peygamber'in hayatı, şahsiyeti, şemâili, hadisleri, gazve ve seriyyeleri Türkler tarafından da ilgi odağı olmuştur. Bu bağlamda Türk edebiyatında da megâzî ve siyer çalışmalarının ilk örnekleri tercüme eserler olarak vücut bulmuştur. Türk edebiyatındaki ilk tercüme siyer çalışması Kadı Darîr'in Ebû'l-Hasan el-Bekrî (*el-Envâr ve Miftâhü's-Sürûr ve'l-Efkâr fi Mevlidi'n-Nebiyi'l-Muhtâr*) ve İbn Hişam (*es-Siretü'n-Nebeviyye*)'in siyerlerinden istifade ederek yazdığı *Tercüme-i Siyer-i Nebî* (790/1388)'sidir.

Klasik Türk edebiyatında ilk telif eser ise Alaşehirli Kadı Veysi'nin “Siyer-i Veysi” ismiyle de anılan “Dürretü't-Tâc fi Sireti Sâhibi'l-Mi'râc” adlı eseridir.²²

¹⁵ Fayda, agmd., s. 321.

¹⁶ Fayda, agmd., s. 321.

¹⁷ Fayda, agmd., s. 322.

¹⁸ Fayda, agmd., s. 322.

¹⁹ Fayda, agmd., s. 322.

²⁰ Çaldak, agm., s.3.

²¹ Kalem, 4.

²² Ayhan Tergip, “Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlimine Katkıları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi [Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı], C. 3 S.15 s.227.

1. Veysi'nin Siyeri ve Bu Siyere Yazılan Zeyiller

Uzun yıllar kadılık görevi yaptığı Üsküp'te vefat etmesi sebebiyle "Üskübi" ya da doğum yerinden ötürü "Alaşehri" olarak anılan, süslü nesrin önemli temsilcilerinden olan Veysi²³, Hz. Peygamber'in hayatını Mekke ve Medine dönemi olarak iki bölümde kaleme almıştır. Müellifin beklenmeyen ölümü eserin yarım kalmasına neden olmuştur. Eser, Medine döneminden Bedir Gazvesi'yle ve Asmâ bint Mervân adlı Yahudi kadının Ümeyr b. Adî tarafından öldürülmesiyle sonlanmıştır.²⁴

Hz. Muhammed'in şeceresi ile başlayan Mekke bölümü Hicret'le sonlanan 23 makaleyi; Hz. Muhammed'in Hicret yolculuğu, Kuba mescidi ve Medine'ye ulaşmasıyla başlayan Medine bölümü Asmâ bint Mervân adlı Yahudi kadının Ümeyr b. Adî tarafından öldürülmesiyle sonlanan 14 makaleyi ihtiva etmektedir.²⁵

Siyer, tarih, tefsir, hadis, lügat gibi kaynaklardan istifade edilerek mensur yazılan eserde 65 Türkçe, 28 Arapça ve 209 beytin yanında âyetler, hadisler Arapça ve Farsça ibâreler de bulunmaktadır.²⁶

Müellifin ömrü el vermediği için tamamlanamayan eser, zeyillerle tamamlanmaya çalışılmıştır. Üç defa basılan eserin 150 civarında nüshası ve 8 zeyli vardır.²⁷

Veysi'nin *Dürretü't-Tâc fî Sireti Sâhibi'l-Mi'râc* adlı eserine yazılan zeyiller şunlardır:

Nev'i-zâde Atâyî (ö.1045/1635) Zeyli: Siyer-i Veysi'den altı yıl sonra yazımına başlanan ilk zeyldir. Müellif, eserini *Zeyl-i Siyer-i Veysi* ismiyle 1043/1633-34 senesinde Hz. Muhammed'in yarım kalan siyerini tamamlama amacıyla ve Veysi'nin ömrü el vermediği için tamamlayamadığı *Siyer-i Veysi'*ye kıramayacağı dostlarının zeyl yazma ısrarıyla yazmaya başlamıştır.²⁸

Siyer-i Veysi'nin son anlattığı Ümeyr b. Adî'nin Asmâ bint Mervân Seriyyesi'nden kısa bir süre sonra yaşanan Sâlim İbn Umeyr'in Ebû Afek Seriyyesi'yle başlayan Atâyî'nin eseri sırasıyla Benî Süleym Gazvesi'ni, Uhud Gazvesi'ni, Benî Kaynukâ Vak'ası'nı, Sevik Gazvesi'ni, Karkaratül-küdr Gazvesi'ni, Zül'emer Gazvesi'ni, Zeyd İbn Hârise'nin Karede Seriyyesi'ni, Muhammed İbn Mesleme'nin Ka'b İbn Eşref Seriyyesi'ni, Abdullah İbn Atîk'in Ebû Râfi' Seriyyesi'ni aktarmaktadır. Nev'i-zâde Atâyî de eserini tamamlayamadan vefat etmiştir.²⁹ Eser sırasıyla "manzum dibâce, hamdele, salvele, sebab-i telif ve âgâz-ı vakâyi" bölümlerinden oluşur.³⁰

Suat Donuk tarafından incelenerek çevriyazısıyla birlikte aktarılan eserin çeşitli kütüphanelerde dört yazma nüshası bulunmaktadır.³¹

Nâbî (ö.1124/1712) Zeyli: Nâbî'nin yazdığı *Zeyl-i Siyer-i Veysi* adlı eseri *Siyer-i Veysi'*ye yazılan ikinci zeyldir.³² Nâbî birinci zeylini yazdıktan yirmi yıl sonra zeyline bir zeyl daha yazmıştır.³³ Nâbî'nin zeyli muhteva ve edebî değer açısından en önemli zeyldir.³⁴

Veysi'nin bıraktığı yerden başlayan birinci zeyl ilk olarak Benî Kaynuka Gazvesi'ni anlatmıştır. Adından kronolojik sıra ile devam eden eserde Uhud Gazvesi, Hendek Gazvesi, Hudeybiye Antlaşması, çevre ülkelere İslâm'a davet mektuplarının gönderilmesi,

²³ Nuran Öztürk, "Siyer-i Veysi'nin Miraç Bölümü: Muhteva Özellikleri", *Dinî, Târihî ve Edebî Açından Kudüs*, DBY Yayınları, 2018, s.394.

²⁴ Mustafa Erkan, "Dürretü't-Tac", *DİA*, Ankara, 2009, C. 10, s. 33.

²⁵ Seyfettin Erşahin "Osmanlı Toplumunun Hz. Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 2005, C. 18, S. 3, s. 348.

²⁶ Erşahin, agm., s.348.

²⁷ Çaldak, agm., s.3.

²⁸ Donuk, agm., s.118.

²⁹ Donuk, agm., s.120.

³⁰ Donuk, agm., s.119-120.

³¹ Donuk, agm., s.118-119.

³² Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretü't-tâc fî Sireti Sâhibi'l-mi'râc)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri,1997, s. 30.

³³ Abdulsamet Özmen, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2020, s. 31.

³⁴ Erkan, agmd., s. 34.

Kaza Umresi, Hayber'in Fethi, Mute Savaşı gibi konular esas teşkil etmekle birlikte aradaki küçük gazveler, doğum, izdivâç vb. konular da anlatılmıştır.³⁵ Nâbî'nin tamamlayamadığı, Damad Silahdâr Ali Paşa'nın isteğiyle yazdığı Hâlid Bin Velid Seriyyesi'yle başlayan ikinci zeyli kronolojik sıraya göre Huneyn Gazvesi'ni, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in oğlu İbrâhîm'in Doğumu'nu, Hicri Dokuzuncu Yılın Olayları'nı, Ali Bin Ebi Tâlib Seriyyesi'ni ve son olarak Benî Mustalık'tan Zekât Toplama Görevine Giden Velid Bin Ukbe'nin Durumu'nu anlatmıştır.³⁶

Çeşitli kütüphanelerde, birinci zeylin elliyi aşkın, ikincisinin ise on civarında yazma nüshasının olduğu bilinmektedir. Nâbî'nin ikinci zeyli basılmamış olup birinci zeyli ise, üç defa Veysi'nin eseriyle birlikte (Bulak, 1245, 1284, İstanbul 1286), bir defa da müstakil olarak (Bulak 1248) basılmıştır.³⁷ Abdulsamet Özmen'in Nâbî'nin iki zeylini içeren doktora tezinin³⁸ yanında Mehmet Altunmeral'in Nâbî'nin ilk zeylini içeren doktora tezleri³⁹ mevcuttur.

Bağdatlı Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ (ö.1136/1723) Zeyli: Nazmî-zâde tarafından yazılan ve bazı kütüphanelerde zeyl yerine "tetimme" veya "tekmile" adıyla kaydedilen *Zeyl-i Siyer-i Nâbî*, Nâbî'nin Veysi'ye yazdığı zeylin zeylidir.⁴⁰

Zeyilde anlatılan ilk olay, Mekke'nin fethinin tamamlanması; son olay ise Hz. Peygamber'in vefatıdır.⁴¹ Eser Hz. Peygamber'in ölümü üzerine yazılmış mersiyelere, Hz. Peygamber'in isimleri ve künyelerine, sıfatları ve şemâiline, evlatları ve torunlarına, eşlerine, amcalarına, halalarına, sütannelerine, sütkardeşlerine, dedelerine, hizmetçilerine, köle ve cariyelerine, kâtiplerine, elçilerine, müezzinlerine, şairlerine, bekçilerine, ev eşyalarına, savaş aletleri ve binek hayvanlarına, faziletlerine ve mucizelerine, yazdığı ve ona yazılan mektuplara yer vermesi yönüyle zeyiller içinde bir ilktir.⁴²

Eserin ikisi yurtdışında (Almanya, Fransa), on üçü yurtiçinde olmak üzere on beş nüshası vardır. Eserle ilgili Mehmet Büküm doktora tezi hazırlamıştır.⁴³

Tıflî Ahmed Çelebi [ö. 1223/1808-9 (?) Zeyli: Kerküklü olan müellifin *Zeyl-i Siyer-i Veysi'si*, Nâbî'nin ve Nazmî-zâde'nin zeyillerinin eksik ya da yetersiz kısımlarının tamamlanmasını amaçlamıştır.⁴⁴ Tıflî Ahmed Çelebi'nin, Nâbî ve Nazmî-zâde'yi tenkit ederek yazdığı⁴⁵ eserde sırasıyla Mekke'nin Fethine Tetimme, Huneyn ve Tâif Gazveleri, Huneyn ve Tâif Gazvelerinde Ele Geçirilen Ganimetlerin Taksimi, Umrenin Edâsı, Medine'ye Dönüş, Hz. Muhammed'in oğlu İbrâhîm'in Doğumu, Ka'b bin Züheyr Felâketi, Tebük Gazvesi, Abdullah bin Übey bin Selül'ün Helâk Olması, Hz. Ebübekr-i Sıddîk'in Haccı, Habeş Kralı Necâsi'nin Ölümü, Hz. Peygamber'in Veda Haccı konu başlıkları işlenmiştir.⁴⁶ Eserin bilinen tek nüshası Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi'ndedir. (nr 40 / 242)⁴⁷

Zehrimâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ (ö.1671) Zeyli: Veysi'nin Siyer-i Veysi'ne bir zeyil yazdığı söylene de kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır.⁴⁸

³⁵ Mehmet Altunmeral, *Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2015, s. 24.

³⁶ Hasan Gültekin, *Nâbî Zeyl-i Siyer-i Nebevî*, AKMB, E-yayın, Ankara, 2021, s.56.

³⁷ Çaldak, agm., s.4.

³⁸ Abdulsamet Özmen, *Nâbî'nin Siyer-i Veysi'ye Yazdığı Zeyiller (İnceleme-Metin)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2015.

³⁹ Altunmeral, age.

⁴⁰ Tahsin Özcan, "Nazmî-zâde Murtaza Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2009, C. 32, s. 462.

⁴¹ Donuk, agm., s.114.

⁴² Mehmet Büküm, *Nazmî-zâde'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi ve Nâbî'si (İnceleme, Metin)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2017 s.29.

⁴³ Büküm, age., 80.

⁴⁴ Donuk, agm., s.117.

⁴⁵ Erkan, agmd., s. 34.

⁴⁶ Donuk, agm., s.117.

⁴⁷ Erkan, agmd., s. 34.

⁴⁸ Çaldak, agm., s.5.

Bosnalı Abdülkerim Sami Efendi (ö. 1096 1684) Zeyli: Sami Efendi'nin Veysi'nin *Siyer-i Veysi'ne* bir zeyil yazdığı söylene de eserin herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.⁴⁹

Koca Râğıb Paşa (ö.1763) Zeyli: Koca Rağıb Paşa Huneyniye ve Taifiye eserini Hekimoğlu Ali Paşa (ö.1171/1758)'nin isteğiyle Nabî'nin *Zeyl-i Siyer'*ine zeyil olarak yazmıştır.⁵⁰ Koca Rağıb Paşa'nın *Münşeât-ı Râğıb* eserinin bazı nüshalarında da inşa örneği olarak bulunan eser on civarında varaktan oluşmaktadır.⁵¹ Süleyman Çaldak eserle ilgili bir makale yazmıştır.⁵²

Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib (ö.1208/1793-94 ?) Zeyli: Çalışma konumuzu oluşturan bu eserle ilgili aşağıda ayrıntılı bilgi verilecektir.

2. Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib'in Zeyl-i Siyer-i Veysi'si

Süleymân Tâlib'le ilgili kaynaklarda pek bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserin ketebe kaydındaki *Süleymân Tâlib el-'arîf bi-Koçhisârî-zâde 'an-Silâh-şorân-ı hâşşa* ifadesinden hassa ordusunda silâhşor ve bugün Ankara iline bağlı Şereflikoçhisarlı olduğu anlaşılmaktadır.⁵³ Müellifin Ebû Hanîfe'nin *el-Fıkhü'l-ekber* eserine şerh olarak yazdığı *'İkdü'l-cevher fi şerhi'l-Fıkhî'l-ekber* (Râşid Efendi Ktp., nr. 524, müellif hattı) adlı bir eserinin de olduğu bilinmektedir.⁵⁴ Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek) Ms or oct 1049 numarasıyla kayıtlı tek yazma nüsha 65 varaktan, her varak 27 satırdan oluşmaktadır.⁵⁵

Eserin kapağındaki "sene 90" ifadesi ve eserin sonundaki *li-sene sitte ve mi'eteyn ve elf fi muntaşifi Ramazân* tarih kaydı 1790 yılında yazılmaya başlanan eserin 1206/1792 yılının Ramazan ayının ortasında tamamlandığını ortaya koymaktadır.⁵⁶

Müellif dibâce bölümünün başındaki şu iki beyitte

Ne luţuf ne pesend-i halk maţlab bu tekâpudan

*Hemân ol zât-ı kudsiyyü's-şifâta bir teşevvuğdur*⁵⁷

O hurşid-i nübüvvet dâmenine zerre-veş Tâlib

*Mücerred maşşadım taşşil-i esbâb-ı ta'alluğdur*⁵⁸

eserin yazılış amacının ihsanlara kavuşmak ya da halkın beğenisini kazanmak olmadığını; mukaddes vasıflara sahip Hz. Peygamber'e duyduğu özlemin eseri olduğunu; nübüvvet güneşinin eteğine bir toz gibi yapışarak onunla bağ kurmak istediğini ifade etmiştir.

Beyitlerden sonra dibâce bölümünde aşağıdaki ifadelerle Veysi'nin ölümü üzerine yarım kalmış ve Bedir Gazvesi'yle sonlanmış olan siyeri Allah'ın⁵⁹ yardımıyla tamamlama arzusuyla eserini yazdığını ifade etmiştir.

⁴⁹ Erkan, agmd., s. 34.

⁵⁰ Çaldak, agm., s.5.

⁵¹ Çaldak, agm., s.6.

⁵² Çaldak, agm.

⁵³ Koçhisârîzâde Süleymân Tâlib, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, v.65/b.

⁵⁴ Şerafettin Gölcük-Adil Bebek, "el-Fıkhü'l-ekber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2009, C. 12, s. 546.

⁵⁵ Koçhisârîzâde, age., v.1/b-65/b.

⁵⁶ Koçhisârîzâde, age., v.65/b.

⁵⁷ Koçhisârîzâde, age., v.1/b.

⁵⁸ Koçhisârîzâde, age., v.1/b.

⁵⁹ Eserde beyit, rûbai, mısra ibareleri ve konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış; Arapça ifadeler, ayetler ve hadislerin üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Beyitler ve kişi isimleri kırmızı noktalarla belirtilmiştir. Yazmada birkaç sayfa derkenarında bilgiler yer almaktadır.

Mânend-i çunîn zer-perçem-i hâveristânı şa'şâ'a-pâş-i mehd-i kemâl olmayup hıtâm-pezîr-i ğazve-i Bedr-i kübrâda mâh-ı serî'ü's-seyr-i hayâtı giriftâr-ı 'uqde-i mihâk-ı memât olmağın ser-rişte-i te'lîfe çekdiği cevâhir-i kelimât sübha-i yetim hoşka-güzîn-âsâ nüh nişâne-i cevherîn-i hitâm ile muvâzî-i dürre-i nâhid diline imâme-i zer-kârî-i itmâm ile vişâh-ı cevâhir-tırâz-ı düşîze-i ümîd olmuşdur. Binâ'en 'aleyh bu rîze-çîn-i güher-hâne-i 'irfân ya'nî Tâlib şeksiz zebân ol mâh-ı çâr-deh-sâl-i belâğatı neyyir-efrûz-ı derece-i kemâl etmek ârzusuyla maşşâta-i mu'anber-i dest-i qaleme ruşat-ı teşmîr-i sâ'at-i himmet urup tekmile-i pesrev-pesi nâmiyla dibâce-tırâz-ı şahâ'if-i eyyâm olmağa naqş-bend-i harîta ârzü olmuşdur. Ümîdvâr-ı 'inâyet-i Zü'l-celâlim ki ol Ka'be-i melîhatü'l-cemâl hilye-i tevfiğ ile hâl-i cemâl-i ikmâl olup mânend-i şekl-i kıt'a-ı la'l-pâre-i âfitâb mecmû'a-yı lâciverdî-reng-i 'âlemde şems-i dibâce-i kemâl ola.⁶⁰

Müellifin Nâbî'nin ilk zeyline zeyl olarak yazdığı bu eserin konuları tablo şeklinde incelendiğinde Süleymân Tâlib'in zeylinde bulunan Hazret-i Zeyd İbn Hâris Seriyyesi'nin, Ebû Seleme bin 'Abdü'l-esed Mahzûmî Seriyyesi'nin, Muhammed İbn Mesleme Seriyyesi'nin, Benî Tabyân Gazvesi'nin, 'Alî İbn Ebî Tâlib Seriyyesi'nin ve Zükared Gazvesi'nin Nâbî'nin yazdığı zeylde bulunmadığı; Nâbî'nin zeylinde bulunan Sa'd bin Mu'âz'ın Ölümünün, Bilâl bin Hâris'in Gelişimin, Hicretin Altıncı Yılı Olaylarının ve Yemâme Hâkimi Hevze bin Ali'nin İslâmiyete Davet Edilme Mektubu'ndan sonraki olayların da Süleymân Tâlib'in zeylinde bulunmadığı görülür. Süleymân Tâlib'in aktardığı son olay Hz. Peygamber'in Yemâme hâkimi Hevze bin Ali'ye gönderdiği İslâmiyet'e davet mektubudur.

Tablo 1: Tâlib ve Nâbî'nin Zeyillerinin Konu Başlıkları Yönünden Mukayesesi

Koçhisârizâde Süleymân Tâlib'in Zeyl-i Siyer-i Veysi'si⁶¹	Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si (Birinci Zeyl)⁶²
Bu Makâle-i Mu'anber-Külâle Ğazve-i 'Aleyh-i Benî Kaynukā' Beyânındadır	Vâkı'a-i Ğazve-i Benî Kaynukā'
Bu Makâle-i Dil-güşâ Ğazve-i Bâhirü'n-Naşr-ı Sevîk Beyânındadır	Vâkı'a-i Ğazvetü's-Sevîk
Bu Makâle-i Neşât-efzâ Sene-i Şâlişe-i Hicriyyede Şahîfe-tırâz-ı Vuķü' Olan Ğazve-i Zü-emr Beyânındadır	Vâkı'a-i Sene-i Şâlişe-i Hicriyye-i Nebeviyye Vâkı'a-i Ğazve-i Qarqaratü'l-Küdr
Bu Makâle-i Feraḥ-fezâ Ğazve-i Enmâr-ı Mu'ciz-tırâz Beyânındadır	Vâkı'a-i Ğazve-i Enmâr
Bu Makâle-i Hâtır-güşâ Seriyye-i Ḥazret-i Zeyd İbn-i Hâriş Beyânındadır	Radıya'llâhü
Bu Makâle-i Sürür-efzâ Qatlı Ka'b İbn Eşref Beyânındadır	Seriyye-i Muhammed bin Mesleme Radıya'llâhü 'Anh ve Qatlı Ka'b bin Eşrefi'l-Yehüdî
Bu Makâle-i Dağdağa-fersâ Tâcir-i Hicâz Ebû Rafî' -i Fâcir'in Ğaltîde-i Âteşkede-i Caḥîm Olunduğı Beyânındadır	Vâkı'a-i İhlâk-ı Ebû Rafî' -i Müşrik-i Tâcir-i Fâcir
Bu Makâle-i Arūsî Bint-i Nebevî Ümmü Gülşüm Radıya'llâhü 'Anhâ Beyânındadır	Vâkı'a-i Zifâf-ı Ḥazret-i 'Oşmân bin 'Affân Radıya'llâhü Te'âlâ 'Anh
Bu Makâle-i Müşk-endüd 'Akd-ı İzdivâc-ı Hafşa binti Emîrül-Mü'minin 'Ömer Beyânındadır	'Akd-ı İzdivâc-ı Hafşa Radıya'llâhü 'Anhâ
Bu Makâle-i Dil-efrûz Tevellüd-i Ḥazret-i İmâm Ḥasan radıya'llâhü 'Anh Beyânındadır	Vilâdet-i İmâm Ḥasan bin 'Aliyyi'l-Mürtażâ Radıya'llâhü 'Anhümâ

⁶⁰ Koçhisârizâde, age., v. 1/b-2/a.

⁶¹ Koçhisârizâde, age., v. 2/a-65/a.

⁶² Özmen, age., s.158 -510.

Bu Maqāle-i 'İbret-endüz Şu'bede-bāz-ı Tiz-dest-i Każāniñ Melhame-i Merdüm-rübā-yı Uhud'a Naqş-tırāzü'l-Harb-i Bime'al Olduğı Beyānındadır	Ġazve-i Mūhişe-i Uhud
Bu Maqāle-i Hātır-süz Ġazve-i Hamrāü'l-Esed Beyānındadır ve Mihnü't-Tevfik	Ġazve-i Hamrāü'l-Esed
Bu Maqāle-i Hātır-güşā Sene-i Çehārümde Vākı' Olan Vākı'a-i Seriyeye-i Recî' Beyānındadır	Vākāyi' -i Sāl-i Çehārüm-i Hicrî Evvelā Vākı' a-i Seriyeye-i Recî' dür
Bu Maqāle-i Hoş-ta' bîr Seriyeye-i 'Abdullah İbn-i Üneys Beyānındadır Rağıya'llāhu 'Anh	Seriyeye-i 'Abdu'llāh bin Üneys Rađıya'llāhü 'Anh
Bu Maqāle-i Lañife Seriyeye-i Ebü Seleme bin 'Abdü'l-esed-i Mağzümî Beyānındadır	-
Bu Maqāle-i Melāl-engiz Vaq' a-i Bi'r-i Ma'üne Beyānındadır	Vākı' a-i Hāile-i Bi'r-i Ma'üne
Bu Maqāle-i Vecize Ġazve-i Dil-efrüz-ı Beni'n-Nağır beyānındadır	Vākı' a-i Ġazve-i Benî en-Nağır-i Bed-Tağmîr
Bu Maqāle-i Veciz Ġazve-i Bedr-i Mev'id Beyānındadır	Ġazve-i Bedr -i Mev'id
Bu Maqāle-i Şafā-perver Vaq' a-i Tahrimî Beyānındadır	Vākı' a-i Tahrim-i Hamr
Bu Maqāle-i Veciz Ġazve-i Zātü'r-rikā' Beyānındadır	Vākāyi' -i Sāl-i Hāmis-i Hicrî Ġazve-i Zātü'r-Rikā'
Bu Maqāle-i Hoş-bahçe Ġazve-i Dümetü'l-Cendel Beyānındadır	Ġazve-i Dümetü'l-Cendel
Bu Maqāle-i Dil-pezir Ġazve-i Benî'l-Muştalık Beyānındadır	Ġazve-i Müreysi' ü Tüsemmä Ġazvetü Benî el-Muştalık
Vaq' a-i Muğāşama-i Sinān u Cehcāh	Muğāşama-i Sinān ü Cahcāh
Vaq' a-i Vākı' a-i İfk-i Hazret-i Şiddika Rağıya'llāhu 'Anhā Beyānındadır	Vākı' a-i İfk-i Şiddika-i ' Afife Rağıya'llāhü 'Anhā
Sebeb-i Nüzül-i Āyet-i Teyemmüm	Vākı' a-i Nüzül-i Āyet-i Teyemmüm
Bu Maqāle-i Dil-düz Ġazve-i Ġazā-yı Ağzāb Beyānındadır	Vākı' a-i Ġazā-yı Ġarrā-yı Hendeğ ve Tüsemmä Ġazvetü'l-Ağzāb
Bu Maqāle-i Hüceste-edā Ġazve-i 'Aliyye-i Benî Kurayza Beyānındadır	Ġazve-i Benî Kureyza
Bu Maqāle-i Dil-güşā Sene-i Seniyye-i Sittide Vuķū'-yafte Olan Seriyeye-i Muğammed İbn Mesleme Beyānındadır	-
-	Vākı' a-i İntikāl-i Sa' d bin Mu' āz Rağıya'llāhü 'Anh
-	Mağdem-i Bilāl bin Hāriş-i Müznî Rağıya'llāhü 'Anh
-	Vākāyi' -i Sene-i Sādise ez-Hicret-i Fağrū'l-Mürselin 'Aleyhi's-Şalātü ve's-Selām
Vaq' a-i İrtidād-ı Kābile-i 'Ureyne	Vākı' a-i 'Acibe-i 'Ukül ü 'Ureyne
Bu Maqāle-i Ferhünde-edā Ġazve-i Benî Tabyan Beyānındadır	-
Bu Maqāle Seriyeye-i Esedu'llāhi'l-Muğarib 'Alî İbn Ebî Tālib Rağıya'llāhu 'Anh Beyānındadır	-
Bu Maqāle-i Vecize Ġazve-i Zūqarede Beyānındadır	-
Bu Maqāle-i Lañife Muşālaħa-i Hüdeybiye	Vākı' a-i Ġazve-i Şulħ-engiz-i Hüdeybiyye

ve Vağ'a-i Bey'atü'r-Rızvân Beyânındadır	
Bu Mağâle Aqtâr-ı Şeş-küşe-i Āfâka Neşr-i Bi-tâka-i Elmâş-gün Da' vet Buyurduklarıdır	Vâkı' a-i İrsâl-i Mekâtib be-Mülük-i Etrâf
Tafşîl-i Vağ'a-i Kitâb-i Heraql-i Melikü'r-Rûm	Mektüb-ı Şerîf-i Sultânü'l-Enbiyâ ' Aleyhi Ezke't- Tehâyâ be-Hiraql Melikü'r-Rûm
Qıssa-i Mektüb-ı Nebî Şalla'llâhü ' Aleyhi ve Sellem ilâ Hüsrev-i Pervîz	Kitâb-ı Fağr-i ' Ālem Şalla'llâhü ' Aleyhi ve Sellem ilâ Hüsrev-i Pervîz-i Kisrâ-i ' Acem
Bu Mağâle Mektüb-ı Melik-i Mısr Muğavkıs Beyânındadır	Kitâb-ı Fağr-ı'l-Mürselin ' Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm ile'l-Muğavkıs Sultân-ı Mısr
Qıssa-i Mektüb-ı Hâriş İbn Şimr-i Ğassânî Bilâdü'd-Dimaşq	Kitâbü'n-Nebî Şalla'llâhü Te'âlâ ' Aleyhi ve Sellem ile'l-Hâriş bin Ebî Şimri'l-Ğassânî Hâkim-i Bilâd-ı Dimaşq
Qıssa-i Mektüb-ı Hevze bin ' Alî Hanîfî Hâkim-i Memleket-i Yemâme	Kitâb-ı Fağr-ı'l-Mürselin ' Aleyhi's-Selâm ilâ Hevze bin Alî Hanefî Hâkim-i Memleket-i Yemâme
-	Kudüm-ı Hâzret-i Ebî Hüreyre Rağıya'llâhü ' Anh
-	Vakâyi' -i Sâl-i Heftüm-i Hicrî Vâkı' a-i Ğazve-i ' Aliyye-i Hayber ez-Ğazavât-ı Seyyidü'l-Beşer ' Aleyhi's-Şalâtü ve's-Selâm
-	Cem' ü Taksim-i Ğanâyim-i Hayber
-	Tesmim-kerden-i Yehüd-ı Hayber Hâzret-i Fağr-ı'l- Enbiyâ ' Aleyhi Efdalü't-Tehâyâ
-	Vâkı' a-i Feth-i Fedek
-	Reddü's-Şemsi li-' Alî el-Mürtażâ Kerrema'llâhü Vechehü
-	Vâkı' a-i Vâdi'l-Kurâ ez-Ğazavât-ı Seyyidü'l-Verâ ' Aleyhi Ecmelü't-Tehâyâ
-	Vâkı' a-i Feth-i Teymâ
-	İcmâl-i Serâyâ
-	Vâkı' a-i ' Umre-i Każâ
-	Vakâyi' -i Sâl-i Heştüm ez-Hicret-i Seyyidü'l- Mürselin Şalla'llâhü ' Aleyhi ve Sellem ve İslâm-ı Hâlid bin el-Velîd ve İslâm-ı Ehad-ı Dühâtü'l-' Arab ' Amr bin el-' Āş ve İslâm-ı ' Oşmân bin Ebî Talha Hâfiz-ı Miftâh-ı Beytü'l-Harâm
-	Vâkı' a-i ' Uzma-yı Ğazve-i Mûte
-	Vâkı' a-i A' zamü'l-Fütühât ve Eşrefü'l-Ğazavât Feth -i Mekke-i Muhtereme Şerrefeha'llâhü Te'âlâ

Müellif, aktardığı bilgilerin doğruluğunun isbatı mahiyetinde ünlü tefsirci Zemahşeri'nin *Keşşâf-ı Hakâyıkî't-Tenzil* tefsirinden⁶³; Kastalânî'nin Hz. Peygamber'in hayatını anlattığı önemli siyeri *Mevâhib-i Ledünniyye*'sinden⁶⁴; hadis ilmindeki üstünlüğüyle bilinen Buhârî'den⁶⁵; tefsir, kelâm ve fıkıh alanlarındaki bilgisiyle tanınan Nâsirü'd-dîn kâdi el-Beyzâvî'den⁶⁶; Osmanlı şeyhülislâmı Ebu's-Su'ûd Efendi'nin tefsirinden⁶⁷; siyer ve megâzî türünde eserleriyle tanınan Vâkidi'den⁶⁸; Ebû Sâ'id-i Sâ'idi'den⁶⁹; ünlü muhaddis Müslim'den⁷⁰; Türk asıllı Hâfız Moğultay'dan⁷¹; tefsir, hadis, kıraat ve fıkıh ilimlerinin önemli isimlerinden olan İmâm Kurtubî'den⁷²; fıkıh ilmindeki üstünlüğüyle genç yaşta medreselerde müderrislik yapan İmâm Bulkîni'den⁷³; Buhârî ve Müslim'in de hadislerinden yararlandığı sahâbeden ünlü muhaddis Abdullâh İbn Abbas'tan⁷⁴; Tâbiûn muhaddislerinden İbn Ebî Kebşe'den⁷⁵ istifade etmiştir. Ayrıca aktarılan olayları pekiştirmek ve tekdüzeliği kırmak amacıyla, anlatılan olaylara bağlı olarak Arapça 5 beyit ve 1 kıta; Farsça 70 beyit, 2 kıta ve 1 mısraya; Türkçe 7 beyit ve 3 kıta toplamda 82 beyit, 6 kıta ve 1 mısraya yer verilmiştir.

İran hükümdarı Hüsrev-i Pervîz'in Hz. Peygamber'in tebliğ mektubunu yırtma olayını manzum olarak aktardıktan sonra zevkle yırtılan o mektubun aslında devletin istikbali olduğu gerçeğini şu beyitle ortaya koymuştur:

Çāk itdi gerçi dest-i sefâhetle nâmesin

*Ammâ ki yırtdı devletiñ rûz-nâmesin*⁷⁶

Yine Hz. Peygamber'in Uhud Savaşı'nda Hz. Ali'ye "Sen niçin diğerleri gibi kurtulmanın kıyasını arayan olup kaçanların izinden giden olmadın?" suâline; Hz. Ali'nin "İmandan sonra benden küfre düşmemi bekler misin?" cevabını; müellif yorumlayarak ezeli gününden beri sözüne sadık kalmanın tasmasının gazabını çekmiş, itaat eden bir köle olduğunu, hayat sermayesini itaatine adadığını ve feleğin onu Hz. Peygamber'den uzaklaştırmasının mümkün olmadığını şu kıta ile pekiştirmiştir:

Bir bendeem ki rûz-ı ezelden muî' olup

İavķ-ı vefâ-yı 'ahdüne çekmiş kazâ beni

Naķd-ı hayâtum eylemişem nezr-i tã' atüñ

*Hâşâ ki senden eyleye devrân cüdâ beni*⁷⁷

Eserde müellifin dizelerinin yanında Fars edebiyatından Sâ'ib-i Tebrîzî'nin, Muhlis-i Kâşânî'nin, Hâfız'ın, Molla Câmî'nin, Kelim Hemedânî'nin, Molla Muhammed Tâhir-

⁶³ Koçhisârizâde, age., v.12/a-12/b-18/b-32/a.

⁶⁴ Koçhisârizâde, age., v.13/b-21/b-49/a-52/b.

⁶⁵ Koçhisârizâde, age., v.16/a-16/b-43/b-45/b-46/a-47/b-59/b.

⁶⁶ Koçhisârizâde, age., v.18/a-18/b.

⁶⁷ Koçhisârizâde, age., v.19/a.

⁶⁸ Koçhisârizâde, age., v.5/b-14/b-20/a-43/a.

⁶⁹ Koçhisârizâde, age., v.20/b.

⁷⁰ Koçhisârizâde, age., v.45/b-46/a-59/b.

⁷¹ Koçhisârizâde, age., v.56/b.

⁷² Koçhisârizâde, age., v.57/a.

⁷³ Koçhisârizâde, age., v.57/a.

⁷⁴ Koçhisârizâde, age., v.59/b.

⁷⁵ Koçhisârizâde, age., v.62/a.

⁷⁶ Koçhisârizâde, age., v.62/b.

⁷⁷ Koçhisârizâde, age., v.16/a.

i Ganî-i Keşmîrî'nin ve Vahşî-i Bâfkî'nin; Arap Edebiyatı'ndan Hasân Bin Sâbit'in, El-Mütenebbî'nin, Şerefü'd-dîn İmâm Bûsîrî'nin ve Şeyh Alî'nin mısralarına da pekiştirme amacıyla yer verilmiştir.

Dil ve Üslûp

Dibâceyle başlayan eser otuz dokuz bâb ve hâtimedden oluşur. İnşâ üslûbuyla yazılmış eserde, inşâ üslûbunun en önemli âhenk unsurlarından olan secilere çokça yer verilmiştir: "...Ka'be-i melîhatü'l-cemâl-i hilye-i tevfiğ ile hâl-i cemâl-i ikmâl olup mânend-i şekl-i kıt'a-ı la'l-pâre-i âfitâb mecmû'a-yı lâciverdî-reng-i 'âlemde şems-i dibâce-i kemâl ola..."⁷⁸ (cemâl-ikmâl-kemâl), "...Çün iştâbl-ı mütehayyile-i Nu'aym cemâl-i âmâl ile mâl-â-mâl oldu..."⁷⁹ (âmâl-mâl-â-mâl), "...Ğatafân'a 'atf-ı inân idüp mâ-ğaşal-ı yek-sâle-i nahlistân-ı Hayber müzd-i kudüm-ı meysûmları olmak şartıyla 'ağd-i şerîta-i vifâk eylediler ve sâ'ir kabâ'il-i A'râbî dahı hablü'l-metîn-i mevâ'id ile yek-laht bir mecmû'a-i müttesimü'l-eṭrâf-ı ittifâk eylediler..."⁸⁰ (vifâk-ittifâk), "...Sultân-ı hâfîkeyn ve Seyyidü's-şekaleyn ve meṭharü'l-kevneyn şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem..."⁸¹ (hâfîkeyn-şekaleyn-kevneyn).

Müellifin âhengi sağlamak için yer yer ikileme, terkîb-i tekerrürî ve terkîb-i atfilerden de yararlandığı görülür: "...şeb u rûz..."⁸², "...rîze rîze..."⁸³, "...fevc fevc..."⁸⁴, "...zîr ü zeber..."⁸⁵, "...laht laht..."⁸⁶

Eserde az sayıda Türkçe tamlamalar bulunmakla beraber çoğunlukla Arapça ve Farsça tamlamalara yer verilmiştir. Özellikle fiilimsi ya da bağlaçlarla (olup, olan, olduğu, olmağa, oldukça, olunup, eylediği, eyledikde, edeli, itdigi, buyurup, idüp, urup, gelüp, deyüp; ki, ve, veya, çün, ne...ne, hem...hem) birbirlerine bağlanan uzun tamlamalardan (zincirleme isim tamlaması, karışık tamlamalar) oluşan cümleler anlamın kapsamını genişletmiştir: "...Kinâne İbn er-Rebrî ve bunuñ emsâli yigirmi 'aded kelân-ter-i kavm..."⁸⁷, "...Lâkin teğazâ-yı vâ'ie-i hûkûk ile sizüñ şānuñuzda bir laḫza mir'ât-ı dūr-bîn-i şu'ûra ..." ⁸⁸, "...Ammâ ğazve-i müşrik-gîr-i Bedir-i kübrâda debdebe-i şevket-kûs-ı Muḫammedî tañtana-sâz-ı ḫubbe-i sürme-reng-i felek oldukça tağazâ-yı nefî-i beden nâşî dūd-ı nâr-âlūd-ı ḫased şîşe-i muḫa'ar ḫubbe-i dimağlarına şu'ūd idüp böyle tîz-âb-rîz-i mîzâb-ı ziyân oldılar ki Muḫammed bir tā'ife-i nâz-perverd-i nev-şavaş ile âteş-engîz-i birḫâş oldu ki henüz resm-i şademât-ı kavâri'-i mersüm levḫa-i şu'ûrları degül idi..."⁸⁹, "...Ḥayyân-ı bî-ḫayâ ol mâde-i setr-i şîr-efşâna bir ḫadeng-i tîz-i rezk pertâb eyleyüp iktîzâ-i kağâ ile dâmen-düz olup ḫiddet-i müşademe-i nişâlden ğaltîde-i meydân oldukça ol ḫazele-i selibü'l-ḫayâ' ifrât üzere girih-küşâ-yı ḫahḫaha-i istihzâ olup şadâ-yı ḫande-i mağrûrânesinden meydân-ı kibir-dâr-ı pūr-ṭanîn oldu..."⁹⁰

Türkçe "şimdi" zaman zarfının ve zaman ifade eden "sonra, dek" edatlarının da kullanıldığı eserde çoğunlukla Farsça (derhâl, hemân, henüz, hergiz, nâ-gâh, pes) ve Arapça (ba'de, ba'dehu, her, ba'zen, ba'de-zîn, ba'de'l-yevm, bi'l-âhire, vaktâ ki, esnâ, fi'l-hâl, el-ân) zaman zarfları kullanılmıştır. Eylemin gerçekleşme zamanını belirtmek üzere sıfat tamlamaları (ol şeb-i 'anberîn-nikâbda, bir rûz, rûz-ı heftümünde), ikilemeler (şeb u rûz, rûz-be-rûz) ve fiilimsiler (iken, oldukça, eyledikde, gördüklerinde) de kullanılmıştır. Ayrıca Arapça "binâ'en 'aleyh, hakkâ ki, el-hak, fi'l-hakîka" zarflarıyla birlikte "laht laht, fevc fevc, yegân yegân, pergâle pergâle" gibi durum zarflarının da kullanıldığı görülür.

⁷⁸ Koçhisârizâde, age., v.1/b-2/a.

⁷⁹ Koçhisârizâde, age., v. 31/b.

⁸⁰ Koçhisârizâde, age., v. 40/a.

⁸¹ Koçhisârizâde, age., v. 43/a.

⁸² Koçhisârizâde, age., v. 39/a.

⁸³ Koçhisârizâde, age., v. 39/b.

⁸⁴ Koçhisârizâde, age., v. 40/a.

⁸⁵ Koçhisârizâde, age., v. 4/b.

⁸⁶ Koçhisârizâde, age., v. 6/a.

⁸⁷ Koçhisârizâde, age., v. 39/b.

⁸⁸ Koçhisârizâde, age., v. 44/a.

⁸⁹ Koçhisârizâde, age., v. 2/a.

⁹⁰ Koçhisârizâde, age., v. 19/b.

Eserde Türkçe işaret sıfatları (şöyle, böyle, öyle bir, bu, ol, şol, işbu), belgisiz sıfatlar (biraz, bir, birkaç) ve sayı sıfatları (üç, beş, on beş, elli, yigirmi, yüz, bin) kullanılmakla birlikte Farsça belgisiz sıfat (çend, her) ve Arapça- Farsça sayı sıfatları (yek, dü, çehar, şeş, penç, çehârüm; sâni, sâlis, râbi', hâmis, sitte, elf) da kullanılmıştır. Ayrıca Farsça vaf-ı terkibi (âlem-tâb, dağdağa-engiz, cân-gezâ, cây-gir, cihân-nümâ, ciger-güdâz, gam-küsâr, gül-çin), izâfet-i maktûb ve izafet-i maktû denen birleşik sıfatlarla (nev-tulû, bergeşte-hâl, dil-hâh, hamîde-kad, gül-gün, hurşid-peyker, billûr-çeşm) birlikte Arapça izafet-i lafziyye denen sıfatlar (bü'l-aceb, halî'ül-izâr, hâssu'l-hâss, lâmi'ü'n-nûr, bakiyyetü's-süyûf) da kullanılmıştır.

Türkçe işaret zamiri (bunuñ), belgisiz zamir (her biri, kimesne/kimse) ve soru zamiri (kime, ne) de kullanılan eserde Türkçe şahıs zamirleri yalın ve çekim eki almış şekilleriyle (ben, sen, ol, biz, siz, anlar; baña, senüñ, aña, añun, bizler, sizüñ, anlardan) kullanılmıştır. Diğer taraftan Arapça belgisiz zamir olan "bi'l-cümle" de kullanılmıştır.

Yüklemleri çoğunlukla yardımcı eylemlerden (peydâ oldı, dâhil oldı, îrâd eyledi, 'arz eyledi, nâmzed kıldılar, irsâl itdiler, emr buyurdılar), eylemlerden (getürdiler, ayıtdı, gelür, urdı, salmışlar idi, ide gördi, basmayavüz) ve ek eylem almış isimlerden (degül idi, iştiğâl idi, var imiş) oluşan eser, Türkçe cümlelerin öge dizilişiyle paralellik gösterir:

"...Bilâl ber-tıbk-ı fermûde-i nebevî medd-i şadâ-yı bülend idüp ol şevâhîn-i 'anķâ-şikâre tahrik-i beftere-i da'vet eyledi. Her biri nihâl-i gül gibi ser-â-ser gonca-i nev-şüküfte-i la' l-gün-ı zaħm ile ceriha-dâr iken fi'l-hâl zîr-i 'alem-i şüreyyâ-sâya müctemi' oldılar..."⁹¹

Söze güzellik ve derinlik katmak amacıyla inşâ üslûbunun karakteristik özelliklerinden olan edebî san'atlarının hemen hepsinden istifade edilmiştir:

"...ol hurşid-i 'âlem-tâb-ı nübüvvet şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem..."⁹² (*İstiare*)

"...Vaktâ ki gâzâle-i müzer-keş-i müy-ı hurşid hürâmân-ı benefşe-zâr-ı şubh oldı..."⁹³ (*İstiare-Teşhis*)

"...ğünude-i gâbe-i İslâm olan şîrân-ı neberd-azmâyân-ı muvaħħidîne izrâr ümniyyesiyle müteraşşid-ı nühze-i fırsat oldukları..."⁹⁴ (*İstiare*)

"...der-hâl Sî-murğ-ı muraşşâ'-bâl-ı ceberût-ı lâne-i zümürüdîn-melekütan mütemeşsil-i haşîş-i nâsüt olup ol gurâb-ı siyeh-bâl kulle-i dâlâlet-güşe-i bâl-i sidre-peymâ ile işâret eyledikde sâye-veş ħâk-i siyâha zîr ü zeber olup..."⁹⁵ (*Leff ü neşr-Tezat-Mübalağa-İstiare-Telmih*)

"...debdebe-i kûs-i şevket-i nebevî taħl-ı zerrîn-i âfitâbı şikest eyledi..."⁹⁶ (*Mübalağa-İstiare*)

"...hem kendi istişmâm ve hem meşâm-ı yârâna işmâm eyledi..."⁹⁷ (*İştikak*)

"...Vaqtâki Cemşid-i la' lîn-tâc-ı hurşid, gurfe-i zümürüdîn-i şubħdan 'arz-ı didâr eyledi..."⁹⁸ (*Telmih-İstiare-Mecaz-ı Mürsel-Teşhis*)

"...bu resme lenger-endâz-ı mersâ-yı şürâ oldılar ki..."⁹⁹ (*teşbih*)

⁹¹ Koçhisârizâde, age., v. 23/a.

⁹² Koçhisârizâde, age., v. 3/a.

⁹³ Koçhisârizâde, age., v. 3/b.

⁹⁴ Koçhisârizâde, age., v. 4/a.

⁹⁵ Koçhisârizâde, age., v. 4/b.

⁹⁶ Koçhisârizâde, age., v. 5/b.

⁹⁷ Koçhisârizâde, age., v. 7/a.

⁹⁸ Koçhisârizâde, age., v. 23/a.

⁹⁹ Koçhisârizâde, age., v. 39/b.

SONUÇ

Son Peygamber Hz. Muhammed'in hayatı yaşadığı dönemden itibaren ilgi çekmiş bu da siyer ve megâzî türlerini doğmasına yol açmıştır. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında bu türde önemli eserler vücuda getirilmiştir. Alaşehirli Kadı Veysi'nin yazdığı “*Siyer-i Veysi*” ismiyle de anılan ve Türk edebiyatında bu türde ilk telif eser olan “*Dürretü't-Tac fî Sîreti Sâhibi'l-Mîrâc*” adlı eser de Hz. Peygambere' duyulan ilgi ve sevginin bir tezâhürüdür. Kadı Veysi'nin beklenmeyen ölümü üzerine tamamlanamayan eser, zeyillerle tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yazılan zeyillerden biri de Koçhisârizâde Süleymân Tâlib'in “*Zeyl-i Siyer-i Veysi*” sidir. Eserin tek yazma nüshası Ms or oct 1049 numarasıyla Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek)'nde kayıtlıdır.

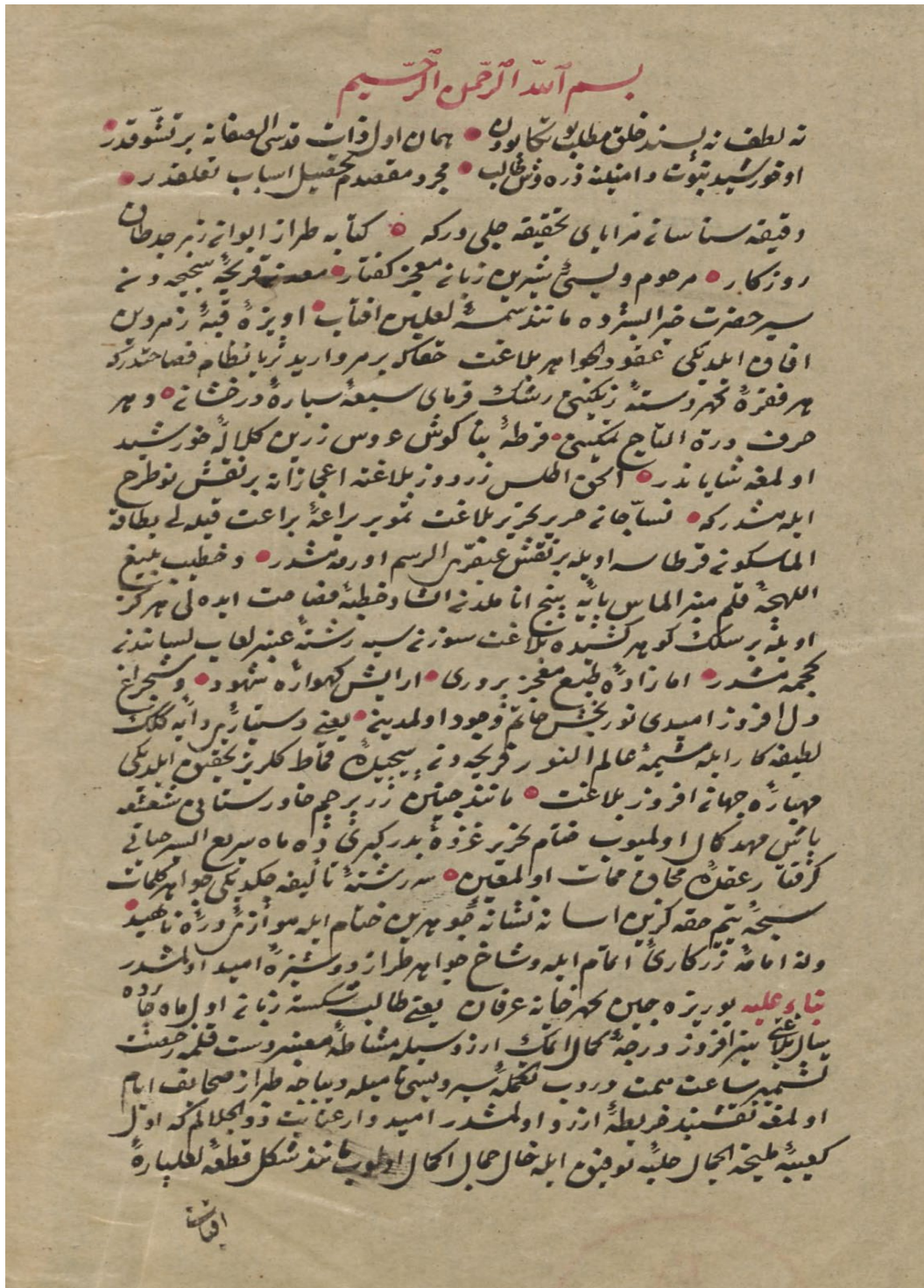
Müellifi hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmayan ve inşâ üslûbuyla yazılan eser, Nâbî'nin ilk zeyline zeyl olarak yazılmıştır. Benî Kaynukâ Gazvesi ile başlayan eser Yemâme hâkimi Hevze bin Ali'ye gönderilen İslâmiyet'e davet mektubuyla sonlanmıştır. İnşâ üslûbunun karakteristik özelliklerinden olan secilere, zincirleme ve karışık isim tamlamalarına, edebî sanatlarla çokça yer verilen, çoğunlukla Arapça ve Farsça sözcüklerin ağırlıklı olduğu eserde âyet ve hadis iktibaslarına, manzum parçalara yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Altunmeral, Mehmet, *Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2015.
- Büküm, Mehmet, *Nazmî-zâde'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi ve Nâbî'si (İnceleme, Metin)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2017.
- Çaldak, Süleyman, “Rağîb Paşa'nın Nâbî'nin Zeyl-i Siyer'ine Yazdığı Zeyl: Huneyniye ve Tâifiye”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 3, S. 7, Güz 2017, s.1-25
- Donuk, Suat, “Siyer-i Veysi'ye Yazılan Zeyiller ve Nevî-zâde Atâyî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, C. 8, S. 38, Haziran 2015, s. 103-141
- Erkan, Mustafa, “Dürretü't-Tac”, *DİA*, Ankara, 2009, C. 10, s. 33-34
- Erşahin, Seyfettin, “Osmanlı Toplumunun Hz. Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 2005, C. 18, S. 3, s. 335-358
- Fayda, Mustafa, “Siyer ve Megâzî”, *DİA*, Ankara, 2009, C. 37, s. 319-324
- Gölcük Şerafettin, Bebek Adil, “el-Fıkhü'l-ekber”, *DİA*, Ankara, 2009, C. 12, s. 544-547
- Gültekin, Hasan, *Nâbî Zeyl-i Siyer-i Nebevî*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, E-yayın, Ankara, 2021.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.
- Özcan, Tahsin, “Nazmî-zâde Murtaza Efendi”, *DİA*, Ankara, 2009, C. 32, s. 461-463
- Özmen, Abdulsamet, *Nâbî'nin Siyer-i Veysi'ye Yazdığı Zeyiller (İnceleme-Metin)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2015.
- Özmen, Abdulsamet, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2020.
- Öztoprak, Nihat, “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu (Mevlid ve Süleyman Çelebi)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Eylül 2010. s.51-70

- Öztürk, Nuran, “Siyer-i Veysi'nin Miraç Bölümü: Muhteva Özellikleri”, *Dinî, Târihî ve Edebî Açıldan Kudüs*, Dün Bugün Yarın Yayınları, 2018.
- Öztürk, Nuran, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretü't-tâc fî Sireti Sâhibi'l-mi'râc)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1997.
- Tâlib, Koçhisârîzâde Süleymân, *Zeyl-i Siyer-i Veysi*, Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek), Ms or oct 1049.
- Tergip, Ayhan, “Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi [Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı]*, C. 3, S.15, s. 221-232
- Yardım, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâli*, İstanbul: Damla Yayınevi, 2005.

EK: Süleymân Tâlib'in Zeyl-i Siyer-i Veysi'sinin ilk ve son sayfaları

بسم الله الرحمن الرحيم محمد رسول الله الى هو ذوقه عليه سلام علامه ابي
 الهدى واعلم ان وبي سبطه المشهورة كلف والحق في سببكم وافضل
 لك ما كنت بديك اسهز فلم وخطه عام هو ذوقه بسلام اليك ان سبط
 رت في كتاب اكرام ابيه زبيب وماغ الهدى وحواف امانه هجا تونه
 بورسمة تصور بره برخر ابله مشد ما احسن ما يدعوا اليه واجله
 وانا خطيب جوزوت عظم فاجعل بعض الامم يقع ارضه دلالت
 ابله بكت شكلة ابانه ثله اه صدق وصوابه امانتم ذياجه علوم
 كتابه فطيات وسرنامه امانتم عنوات شاعت ابله حذاب اولوب
 ميان ملوك عبده فطيه حلالتم منا طراذره اعزدر اركم خطيه
 توفيقك اوله من محلكه بن سرك ابله بكت متظدا اطاعت اولوم
 ساقنده رازر هفوفه مقال ابله سبطي فكم ما زانصراق ابله فرغ
 ملكه وثره انصراقه خلا لته سفره قوم ملكوت مزبورك على تصانته
 عازم وركه تسعير اوله بعج قباب رسالته اخبار ابله مشد وقناه
 ادكم ملكين برجم فلم طرفن ريفنا صفا ريف ابله رت مناز اولوم
 سيد البنة صل الله عليه وسلم بومنزله رسیده اوله فله سبه عدار
 كينه كذار بعض نواب وشك البين احد ابله عثمانه حماقت اولوم
 پای معانی بسیار مکتوباته سگال بندنا خیرا ولفله خاندان عام مجمل دو
 الامور كهوثة باوفا بنا فلتم رت وربنا المعبود وولده كزواكهي
 واجود كینه جامع سليمان طالب كوريف بقولها
 زاد عن حسوران حاصه عوراسه
 ولوالديه حسن الهمامه
 حبه كخار
 ايتن كسنة وما بنو الف ومنتصفه

